

Magyar Holokauszt Emlékév – 2014

A Holokauszt és a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei és miskolci zsidóság kulturális öröksége a történeti és irodalmi kutatások tükrében
Konferencia

A német megszállást követő időszakról jogtörténész szemmel: a személyes szabadságtól való megfosztás: a gettóba zárás és a deportálás

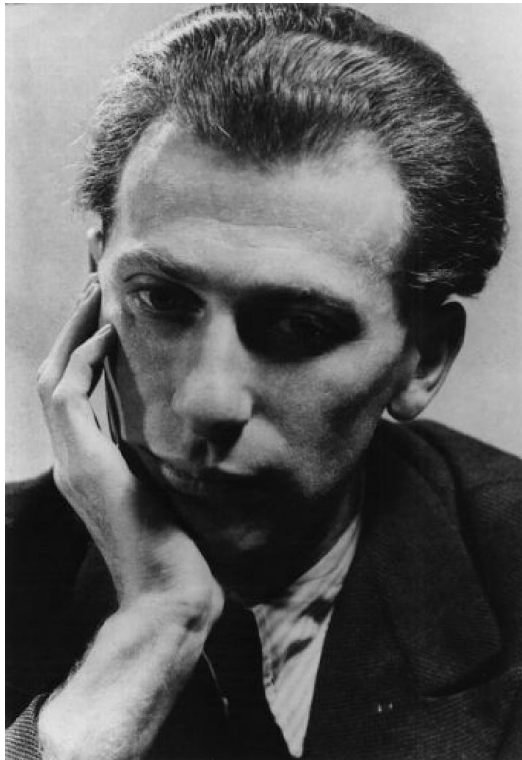
Lehotay Veronika

II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár

2014. október 15.

Bevezető gondolatok

*„A zsidóságom életproblémám, mert azzá tették a körülmények, a **törvény**, a világ.”* (Radnóti Miklós, 1942.)

Néhány jogtörténeti alapfogalom

- Jogegyenlőség
- Jogfosztás
- A zsidótörvények és a jogkorlátozó törvények közötti különbség

A jogszabályok három hatalmi ág szerinti vizsgálata: törvényhozás

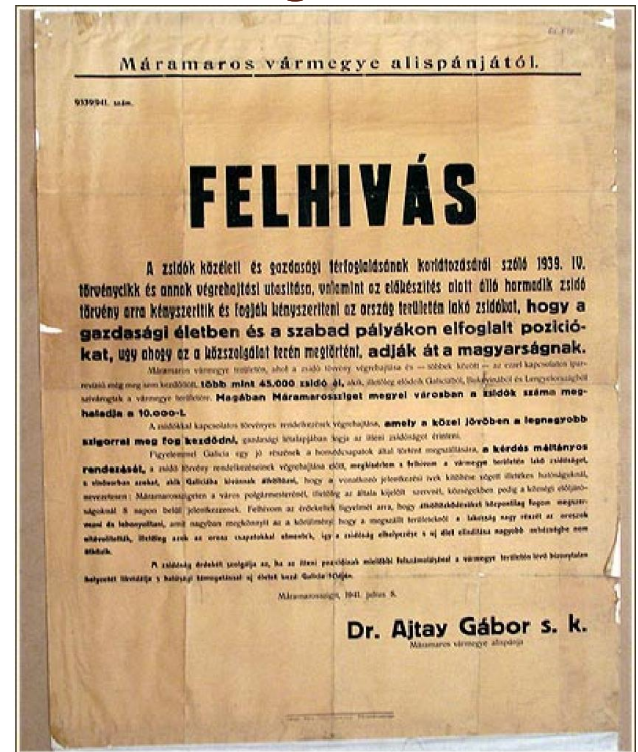
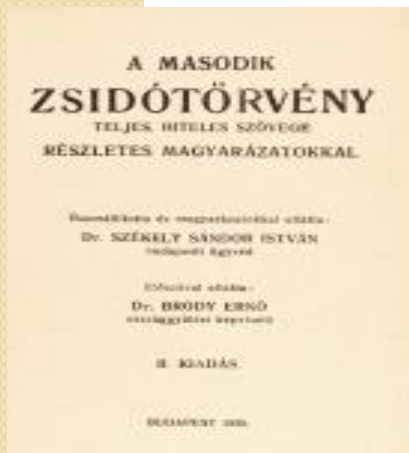
• Zsidótörvények (21)

- 1938. évi XV. törvénycikk a társadalmi és gazdasági élet egyensúlyának hatályosabb biztosításáról (az első zsidótörvény)
- 1939. évi IV. törvény a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásáról (a második zsidótörvény)
- 1941. évi XV. tc. „A házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk kiegészítéséről és módosításáról valamint az ezzel kapcsolatos fajvédelmi rendelkezésekről” (a harmadik zsidótörvény)
- 1942. évi XIV. tc. a honvédelemről szóló 1939. évi II. tc. kiegészítése: a közérdekű munkaszolgálat bevezetése
- 1942. évi VIII. törvénycikk az izraelita vallásfelekezet jogállásának szabályozásáról
- 1942. évi XV. törvénycikk a zsidók mező-és erdőgazdasági ingatlanairól (a negyedik zsidótörvény)
- *Hoffman József naplója (jómódú zsidó polgárcsalád fia): „1938 óta Magyarországon utcaseprő sem lehet zsidó”*

A jogszabályok három hatalmi ág szerinti vizsgálata: végrehajtás-rendeletek

„... falun elő ember vagyok,... az utolsó napokban tudtam meg, hogy ...az arra érdemes egyének a zsidótörvény alóli mentességet kérhetik.”
Részlet a miniszterelnökhöz benyújtott mentességi kérelmek egyikéből. MOL K28: 42/1940. szám.

„A köztisztviselőnek az a kötelessége, hogy a fennálló törvényt végrehajtsa. Hogy jó-e vagy rossz ez a törvény, az nem reá tartozik, rá csak az tartozik, hogy milyen törvény van érvényben, és hogy azt hajtsa végre. Ha mindenki maga oldja meg a harmadik zsidótörvényt, mégpedig úgy, ahogyan elképzeli, az nem bürokrácia, hanem anarchia.”
(Bölöny József, 1942.)

A jogszabályok három hatalmi ág szerinti vizsgálata: a bírósági gyakorlat

- **Polgári perek**

- *munkaviszony felmondása*
- *nyugdíjjogosultság*
- *kereskedelmi társaságokkal kapcsolatos perek*
- *a munkaszolgálatos albérlő lakbér fizetésének a kérdése*
- *házasság érvénytelenítése*
- *születés, származás érvényességének megtámadása iránti perek*
- *vallásváltatással kapcsolatos perek*

- **Büntetőperek**

- *a második zsidótörvény kijátszása: a strómanság*
- *fajgyalázás*

Változások a jogalkotás terén 1944. március 19. után: a „jogegyenlőtlenség” teljessé tétele

- Zsidórendeletek
- Kivételes hatalom

„Odáig csak nagyon kevesen jutottak el,
hogy az államhatalmat gengszterbandának,
rendeleteit papírcafatoknak,
s a velük szemben való engedetlenséget, kijátszást
és hamisítást erkölcsi kötelességüknek tekintsék.”
(Bibó István)

A „jogegyenlőtlenség” teljessé tétele az élet minden területén: a sárgacsillagtól a nyilvános fürdőhasználat korlátozásáig

- **Sárga csillag viselésére kötelezés**

(1240/1944. számú ME rendelet) *„A zsidócsillag egy kéztenyér nagyságú, feketével kihúzott, hatágú csillagból áll, sárga anyagból, fekete „zsidó” felirattal. A ruhadarab mellrészének bal oldalán kell jól láthatóan, erősen felvarrva hordani.”*

- Jogi alapja: 1938. évi XV. törvénycikk, 1939. évi II. törvénycikk 14.§-ának 2. bekezdése, 1941. évi XV. Törvénycikk 9.§-a
- Zsidó Tanács: *„...addig is, amíg egységes kivitelű sárga csillagot adnak ki, mindenki az előírásnak megfelelő jelvénnnyel önmaga léteze el magát.”*

Változások a jogalkotás terén 1944. március 19. után: a „jogegyenlőtlenség” teljessé tétele

- **További rendeletek:**

- A sárga csillag házon kívüli viselésének a szabályai: Magyar Zsidók Lapja: 1944. április 6. 6. évfolyam 14. szám. „Házon kívül milyen helyeken kell viselni a jelvényt?”
- Vásári és piaci vásárlás napi 2 óra
- Nyilvános fürdők, a nyilvános szórakozóhelyek látogatásától eltiltó, a vendéglátó üzemek látogatását korlátozó rendeletek

Változások a jogalkotás terén 1944. március 19. után: a „jogegyenlőtlenség” teljessé tétele

- A munkától való teljes megfosztás „szabályai”
- A tulajdontól való teljes megfosztást előíró rendelkezések
 - *1600/1944. számú ME rendelet volt a zsidók vagyonának bejelentéséről és zár alá vételéről— a műtárgy fogalma*
 - *rendeletek sora a vagyontárgyak megőrzéséről, hasznosításáról, felhasználásáról és kiutalásáról*
 - *Az elhagyott javak kormánybiztosának iratai*

A személyes szabadságtól való megfosztás: a gettóba zárás és a deportálás

- **6163/1944. számú BM titkos belügyminiszteri rendelet „Zsidók lakhelyének kijelölése tárgyában**
 - Fizikai különválasztás és a személyes szabadság megvonása
 - újabb rendelet a zsidók lakásának és lakóhelyének kijelöléséről, a „zsidó lakások” igénybevételéről
- Baky László államtitkár aláírásával április 7-én érkezett meg a vármegyéhez a gettósításról szóló rendelet
 - Végrehajtása a helyi közigazgatás feladata (csendőrség, főszolgabíró, polgármester, alispán)

A személyes szabadságtól való megfosztás: a gettóba zárás és a deportálás

- **Főszolgabírói, polgármesteri utasítások:**

- Sz. László, Miskolc polgármesterének a gettósításra vonatkozó szabályokat tartalmazó

utasítása (május 9.)
A vegyes házasság fogalma a következőképpen hangzott az utasítás szerint: „Ha az egyik házastárs őskeresztény, a másik pedig csillag viselésére kötelezett, és ha a gyermekek is keresztények... táborba szállítani tilos gettóból is hazabocsátandók... Ha a vegyes házasságból származó gyermekek zsidók, a család további rendelkezésig táborba nem szállítható, hanem gettóban hagyandó. Ha a vegyes házasságból gyermek nem származott s az egyik házastárs csillag viselésére kötelezett szintén a gettóban hagyandó.” B-A-Z ML. IV. 802/b. 550/1944. szám.

- *„Miskolc: A zsidókat a gettóból a téglagyárba szállították. - A csendőrök, akik az elrejtett vagyonok után kutattak, több embert vallatás közben agyonverték.” (Vihar Béla)*

Főszolgabírói, polgármesteri utasítások:

- P. László, a mezőcsáti járás főszolgabírája 1944. május 16-án a 2684/1944. számú határozatában rendelte el a 'zsidók' gettóba zárását.
 - *sárga csillag viselésére kötelezett zsidók, kivétel az orvosok, az állatorvosok, és a gyógyszerészek*
 - *A tanács köteles volt ellenőrizni, hogy a fejadagon túl senki ne fogyaszthasson élelmiszert.*
 - *Meghatározta a rendelet, hogy 1,5 négyzetméter férőhely jusson egy személynek.*
 - *Szigorúan megkövetelte a rendelet a cenzúrát levélíráskor, megtiltotta a táviratozást és a telefonálást, a csomagküldést főszolgabírói engedélyhez kötötte.*
 - *A gettóba szállított zsidók elhelyezését részletesen taglalta a rendelet. Kimondta, hogy szobaparancsnokokat kell választani, ők tartják fenn a rendet. A szobákban lakónévsort kellett kifüggeszteni.*

Főszolgabírói, polgármesteri utasítások:

- A mezőkeresztesi járás főszolgabírájának „Zsidók tömörítése a mezőkeresztesi járásban” címen 1944. május 17-én megjelent nyolcoldalas határozata több pontba szedve tartalmazta a gettósítás szabályait
 - Gettó egy fatelepen
 - 2 ló és 3 tehén
 - Bevihető ingóságok: 3 rend fehérnemű, 4 pár harisnya, 1-2 pár erős cipő, bakancs, vagy csizma, 6 darab zsebkendő (!), 4 darab törülköző, 1 db télikabát, 2 darab edénytörlő, 2 darab lepedő, 1 darab evőkészlet. „Engedélyezte” a főszolgabíró továbbá a nőknek azt is, hogy a higiénikus felszerelésüket magukkal vigyék.

A személyes szabadságtól való megfosztás: a gettóba zárás és a deportálás

- . A Zsidó Tanács 1944 júniusában a kormánynak címzett levele:

*„Tudomásunk van róla, hogy több mint 300 000 testvérünk került eddig messze idegenbe, deportációba, ahol a kemény robot testi szenvedésein túl, az elpusztulás katasztrófája leskelődik rájuk. A rendelkezésre álló adatok szerint, amelyek ez év június 6-ig szólnak, eddig 303 000 személyt deportáltak. Azóta is egyre folytatódnak a deportálások, úgyhogy a deportáltak száma a mai napig legalább 320 000-re tehető, de ennek a számnak fokozatosan további növekedése fenyeget...A már vidéki gettókba tömörített zsidók is a legszűkösebb és legprimitívebb életkörülmények közé kerültek. Egyes helyeken, a városon kívüli téglaszínben, malomban, raktárban, gyárhelyiségben, barakktáborban helyezték el a zsidókat, amely helyeken se víz, se WC nem volt (Győr, Székesfehérvár, Komárom, Bicske, Miskolc)...”
(Munkácsi Ernő)*

A személyes szabadságtól való megfosztás: a gettóba zárás és a deportálás

„Hogy a zsidók hová mennek, minket végeredményben nem érdekel. Az ország érdeke, hogy a zsidók gyorsan legyenek eltávolíthatók.”

(Jaross Andor a minisztertanács június 24-i ülése)

- Vidéken deportálás-Budapest: sárga csillagos házak
- 1944. július 7. a deportálások leállítása
- Az utolsó rendelet: 1944. szeptember 29-én került sor a zsidók üzleti árukészletének és egyes vagyontárgyainak a felhasználásáról
- 1944. október 16. totális jogfosztás

Záró gondolatok

- a „jogegyenlőtlenség” teljessé válása
- a gettóba zárást előíró központi rendelet végrehajtására a főszolgabírói utasítások --- a deportálások „jogi” alapja
- a jogfolytonosság tekintetében a különbség a két időszak között meglehetősen csekély, jogtörténeti szempontból jóval élesebb a kontraszt a nyilas uralom előtti és utáni időszak között

„A zsidótörvények nem elhárították a véres zsidóüldözés veszélyét, hanem „legális” formák között hozzászoktatták a magyar társadalmat a zsidóknak az emberi méltóság sáncaiból való kirekesztéséhez.” (Bibó István)

Köszönöm szépen a figyelmet!